

ECONOMIE,

wat doe je ermee?

ECONOMIE,

wat doe je ermee?

INHOUD

MICRO-ECONOMIE

TOPIC 1: INLEIDING 20

ECONOMIE, WAT DOE JE ERMEE?

I. Case	21
II. Theorie	21
1. Definitie	21
2. Schaarste en behoeften	23
3. Keuzeprobleem in de economie	24
4. Gevolgen van de keuzes op de economie	25
Micro-economie	26
Macro-economie	26
5. Marktmechanismen en -sturing	26
6. Een aantal economische modellen	28
Model 1: de curve van de productiemogelijkheden	29
Model 2: de economische kringloop	32
Model 3: de donuteconomie	34
III. Toepassing	36

TOPIC 2: PRODUCTIEKOSTEN 38

WAT KOST HET OM EEN FLES LIMONADE TE PRODUCEREN?

I. Case	39
II. Theorie	39
1. Productie en productiefactoren	39
2. Kosten	42
Vaste kosten	42
Variabele kosten	43
Totale kosten	44
Gemiddelde kosten	46
Marginale kosten	48
Andere kosten	51
3. Schaalvoordelen	51
III. Toepassing	53

TOPIC 3: PRODUCENTENEVENWICHT 56

HOEVEEL FLESSEN LIMONADE KAN EN WIL IK PRODUCEREN?

I. Case	57
II. Theorie	58
1. Productiefunctie	58
2. Optimale productie: het producentenevenwicht	61
Isoquant	61
Isokostenlijn	63
Producentenevenwicht	64
3. Winst en break-evenpoint	65
Winst	65
Break-even	66
Marginale opbrengst	67
III. Toepassing	68

TOPIC 4: CONSUMENTENEVENWICHT 72

WIE KOOPT MIJN LIMONADE EN HOEVEEL WILLEN ZE KOPEN?

I. Case	73
II. Theorie	73
1. Nut	73
2. Indifferentiecurve	75
3. Budgetbeperking	77
4. Het consumentenevenwicht	79
Wijzigingen in het budget	80
Wijzigingen in de prijzen	81
Wijziging in de voorkeuren	83
5. Inkomenselasticiteit	83
III. Toepassing	85

TOPIC 5: MARKTEVENWICHT 88

TEGEN WELKE PRIJS KAN IK MIJN LIMONADE VERKOPEN?

I. Case	89
II. Theorie	90
1. Marktmechanisme	90
2. Vraag	91
Definitie	91
Afleiding vraagcurve	92
Verschuivingen van de vraagcurve	95
3. Aanbod	96
Definitie	96
Afleiding aanbodcurve	98
Verschuivingen van de aanbodcurve	100
4. Marktevenwicht	101
Marktevenwicht	101
Aanbodoverschot	103
Verschuivingen in het marktevenwicht	104
De overheid verlaagt de werknemersbijdrage voor sociale zekerheid	104
We lanceren een uitgebreide promotiecampagne op de zomerfestivals	105
Rusland boycot de import van Europese peren tijdens een hete zomer	106
III. Toepassing	107

TOPIC 6: PRIJSELASTICITEIT 110

IK WIL MEER VERDIENEN, KAN IK MIJN PRIJS VERHOGEN?

I. Case	111
II. Theorie	112
1. Prijselasticiteit van de vraag	112
2. Betekenis van het begrip elasticiteit	114
3. Bepalende factoren voor de prijselasticiteit van de vraag	117
4. Prijselasticiteit van het aanbod	118
III. Toepassing	119

TOPIC 7: MARKTVORMEN 124

HOE KAN IK MIJN WINST MAXIMALISEREN?

I. Case	125
II. Theorie	126
1. Winstmaximalisatie	126
2. Perfecte concurrentie	127
Kenmerken	127
Winstmaximalisatie	128
Individuele aanbodcurve	130
Marktverloop op lange termijn	132
3. Monopolie	133
Kenmerken	133
Natuurlijke oorzaken	134
Eigendomsoorzaken	134
Wettelijke oorzaken	135
Winstmaximalisatie	135
4. Monopolistische concurrentie	137
Kenmerken	137
Winstmaximalisatie	138
5. Oligopolie	138
Kenmerken	138
III. Toepassing	139

TOPIC 8: PRIJS- EN HOEVEELHEIDSINTERVENTIES 144

DE MARKTPRIJS IS TE LAAG OM WINST TE KUNNEN MAKEN. WAT NU?

I. Case	145
II. Theorie	146
1. Minimumprijs	146
2. Maximumprijs	149
3. Quota	152
III. Toepassing	154

TOPIC 9: EXTERNE EFFECTEN 158

IMAGO IS ALLES: WELKE IMPACT HEEFT MIJN PRODUCTIE OP DE MAATSCHAPPIJ?

I. Case	159
II. Theorie	160
1. Externe effecten	160
2. Negatieve externe effecten	161
Definitie	161
Marktfalen bij negatieve externe effecten	162
Overheidstussenkomst bij negatieve externe effecten	164
3. Positieve externe effecten	165
Definitie	165
Marktfalen bij positieve externe effecten	166
Overheidstussenkomst bij positieve externe effecten	167
4. Andere oplossingen voor externe effecten	168
III. Toepassing	169

TOPIC 10: INDIRECTE BELASTINGEN EN SUBSIDIES 172

TAKSEN EN ACCIJNZEN: WIE BETAALT ZE, EN WAT IS DE IMPACT ERVAN OP MIJN RESULTAAT?

I. Case	173
II. Theorie	174
1. Taksen/accijnzen	174
Definitie	174
Gevolgen van indirecte belastingheffing op het marktevenwicht	176
Indirecte belasting op het aanbod	176
Indirecte belasting op de vraag	178
Effecten van indirecte belastingheffing	180
2. Subsidies	181
Definitie	181
Gevolgen van indirecte subsidie op het marktevenwicht	182
Indirecte subsidie op het aanbod	182
Afweging minimumprijs of subsidie voor de producenten	185
III. Toepassing	187

TOPIC 11: DE ROL VAN DE OVERHEID 190

IK BETAAL BELASTINGEN, MAAR WAT DOET DE OVERHEID EIGENLIJK MET DAT GELD?

I. Case	191
II. Theorie	191
1. Definitie	191
Paretoverbetering	192
2. Mededingingsbeleid	193
Definitie	193
Vormen van concurrentieverstorende praktijken	194
Kartelvorming	194
Marktsegmentatie	195
Dominante positie	195
3. Publieke goederen	195
Definitie	195
Rivaliteit	196
Exclusiviteit	196
Publieke goederen	197
Gemeenschappelijke bronnen (<i>commons</i>)	198
4. Herverdeling	198
Verschil in lonen	198
Ongelijkheid	199
Herverdeling	201
5. De keuze van de overheid	202

TOPIC 12: WELVAART 204

DE MARKTPRIJS, IS DAT ECHT VOOR IEDEREEN DE BESTE PRIJS?

I. Case	205
II. Theorie	206
1. Welvaart	206
2. Consumentensurplus	208
3. Producentensurplus	212
4. Welvaart op de markt	215
III. Toepassing	217
1. Effect van indirecte belastingen	217
2. Effect van het opleggen van een minimumprijs	218

MACRO-ECONOMIE

TOPIC 13: ECONOMISCHE KRINGLOOP 226

WAT IS DE PLAATS VAN MIJN BEDRIJF IN DE ECONOMIE?

I. Case	227
II. Theorie	228
1. De eenvoudige economische kringloop	228
Gezinnen en bedrijven (F-Y-C-P)	228
Gezinnen en financiële instellingen en markten (S)	229
Bedrijven en financiële instellingen en markten (I)	230
2. De gesloten economie met overheid	230
Overheid en bedrijven (G)	232
Overheid en gezinnen (T)	232
Overheid en financiële instellingen en markten (budgettair saldo)	233
3. De open economie met overheid	233
Bedrijven en buitenland (X-Z)	236
III. Toepassing	237

TOPIC 14: TOEGEVOEGDE WAARDE 240

HOE DRAAGT DE PRODUCTIE VAN MIJN BEDRIJF BIJ AAN DE ECONOMIE?

I. Case	241
II. Theorie	242
1. Toegevoegde waarde	242
Hoeveelheid productie	242
Definitie	243
2. Inkomen, bestedingen en toegevoegde waarde	246
3. Bbp	248
III. Toepassing	253

TOPIC 15: ECONOMISCHE CONJUNCTUUR **256**

WAAROM WISSELEN PERIODES VAN GOEDE EN SLECHTE ECONOMIE ELKAAR AF?

I. Case	257
II. Theorie	259
1. Conjunctuur	259
2. Economische groei	263
De bevolking	264
De productiviteit	264
Beleidsbeslissingen	264
3. Een kritische blik op economische groei	265
Economie en milieu	265
Donuteconomie – Kate Raworth	267
Circulaire economie	268
III. Toepassing	269

TOPIC 16: MACRO-ECONOMISCH EVENWICHT **272**

WELKE FACTOREN BEPALEN OF HET GOED OF SLECHT GAAT MET DE ECONOMIE?

I. Case	273
II. Theorie	273
1. Inleiding	273
2. Aggregatieve vraag	274
3. Aggregatieve aanbod	278
Aggregatieve aanbod op lange termijn	279
Aggregatieve aanbod op korte termijn	281
4. Macro-economisch evenwicht	283
III. Toepassing	285

TOPIC 17: VRAAG- EN AANBODSCHOKKEN **288**

HEBBEN BEPAALDE GEBEURTENISSEN EEN IMPACT OP DE ECONOMIE?

I. Case	289
II. Theorie	289
1. Vraag- en aanbodschokken	289
Inleiding	289
2. Vraagschokken	291
Positieve vraagschok	292
Negatieve vraagschok	294
3. Aanbodschokken	296
Positieve aanbodschok	297
Negatieve aanbodschok	298
III. Toepassing	301

TOPIC 18: CONSUMEREN, SPAREN EN INVESTEREN **304**

HOE BEÏNVLOEDEN GEZINNEN EN BEDRIJVEN DE VRAAG?

I. Case	305
II. Theorie	305
1. Gesloten economie zonder overheid	305
2. Consumeren en sparen	306
Consumeren	306
Sparen	310
3. Investeren	312
4. Macro-economisch evenwicht	314
5. Multiplicatoren	316
III. Toepassing	318

TOPIC 19: BUDGETTAIRE POLITIEK 320

HOE BEÏNVLOEDT DE OVERHEID DE VRAAG?

I. Case	321
II. Theorie	321
1. Gesloten economie met overheid	321
2. Uitgaven van de overheid	323
Overheidsbestedingen	323
Transfers	323
3. Belastingen	324
4. Macro-economisch evenwicht	325
5. Multiplicatoren	328
6. Budgettaire politiek	330
Budgettaire politiek	330
Staatsschuld	332
III. Toepassing	334

TOPIC 20: GELD 336

KUNNEN WE ZOMAAR GELD BIJMAKEN?

I. Case	337
II. Theorie	337
1. Functies van geld	337
2. De hoeveelheid van geld en de geldcreatie	340
Geldhoeveelheid en geldcreatie door de centrale bank	340
Geldcreatie door de commerciële banken	344
3. Geldvraag	346
Het inkomen	346
De interestvoet	347
Verwachte inflatie	347
4. Het geldmarktevenwicht	347
III. Toepassing	349

TOPIC 21: MONETAIRE ECONOMIE 350

KAN DE CENTRALE BANK DE ECONOMIE BEÏNVLOEDEN?

I. Case	351
II. Theorie	351
1. Inleiding	351
ECB	352
2. Geldmarktevenwicht en de interestvoet	353
3. Monetaire politiek	355
Instrumenten	355
Rechtstreekse invloed	355
Onrechtstreekse invloed	357
Doelstellingen	358
Prijsstabiliteit	359
Economische groei	360
Vrije markt	360
4. Combinatie budgettaire en monetaire politiek	361
III. Toepassing	362

TOPIC 22: ARBEIDSMARKT 364

WAAROM WERKT NIET IEDEREEN?

I. Case	365
II. Theorie	365
1. Inleiding	365
2. Arbeidsmarkt: begrippen en definities	366
Actieve bevolking	366
Ratio's	369
Werkloosheidsgraad	369
Werkgelegenheidsgraad	369
Activiteitsgraad	370
3. Vraag en aanbod op de arbeidsmarkt	370
Vraag	371
Aanbod	372
Evenwicht	373

4. Werkloosheid	374
Oorzaken	375
Niet-conjuncturele werkloosheid	375
Conjuncturele werkloosheid	376
Gevolgen	376
Oplossingen	377
III. Toepassing	378

TOPIC 23: INFLATIE **380**

WAAROM WORDT ALLES STEEDS DUURDER?

I. Case	381
II. Theorie	382
1. Inleiding	382
2. Gevolgen van inflatie	384
Financiële gevolgen	384
Gevolgen voor de consument	384
Gevolgen voor bedrijven	385
Gevolgen voor de overheid	386
Andere gevolgen	386
3. Consumptieprijsindex (CPI)	387
4. Oorzaken van inflatie	389
Toename van de vraag	389
Toename van de productiekosten	391
Toename van de geldhoeveelheid	392
5. Invloed van de overheid op inflatie	393
Afremmen van de aggregatieve vraag	393
Afremmen van de productiekosten	393
Verlagen van de geldhoeveelheid	394
III. Toepassing	394

TOPIC 24: INTERNATIONALE ECONOMIE	396
WELKE INVLOED HEEFT HET BUITENLAND OP ONZE ECONOMIE?	
I. Case	397
II. Theorie	397
1. Open economie met overheid	397
2. Macro-economisch evenwicht	400
Berekening evenwichtsinkomen	400
Multiplicatoren	402
3. Redenen voor internationale handel	403
Natuurlijke afhankelijkheid	403
De keuze van de consument	404
Efficiëntie	404
Welvaart	405
4. Beperkingen op internationale handel	406
5. Wisselkoersen	408
Vaste wisselkoersen	408
Vlottende wisselkoersen	410
De wisselmarkt	411
Inflatie	411
Interest	412
III. Toepassing	413

INLEIDING

Economie, wat doe je ermee? Heb je je ook al wel eens de vraag gesteld wat economie nu eigenlijk betekent? Waarom het zo belangrijk blijkt in de media en hoe al die beslissingen en gebeurtenissen een impact kunnen hebben op jouw leven en toekomst? Of je nu een student bent in een economische richting, of net ambitie hebt om te gaan werken in een heel ander domein, economische beslissingen en gebeurtenissen zullen steeds een invloed hebben op jouw leven en dat van jouw klanten. Je hoeft daarom geen expert te worden in economie, maar het begrijpen van de gevolgen die bepaalde beslissingen en gebeurtenissen kunnen hebben, kan je wel helpen om zelf betere keuzes te maken. Elke sector, elk gezin, elk bedrijf maakt immers deel uit van de economie en zal er dus door beïnvloed kunnen worden.

Om jou als student (of andere geïnteresseerde lezer) wegwijs te maken in de economische wereld maken we je vanaf vandaag CEO van je eigen bedrijfje in artisanale perenlimonade. Elly produceert limonade volgens een authentiek recept en dit in onvervalste retrostijl. Doorheen het boek zal je als CEO en als persoon antwoord krijgen op een aantal vragen die je je ongetwijfeld al wel eens gesteld hebt, en dit steeds op basis van praktische voorbeelden gelinkt aan jouw eigen bedrijfje. Proficiat dus, je bent vanaf vandaag gepromoveerd tot CEO! Veel succes!

Bij dit handboek horen kennisclips en online oefeningen.
Je vindt ze achter de QR-codes aan het einde van ieder topic.
Bij problemen kun je mailen naar nina@owlpress.be.

MICRO- ECONOMIE

TOPIC 1:
INLEIDING

ECONOMIE, WAT DOE JE ERMEE?

I. CASE

Proficiat! Je bent vanaf vandaag CEO van Elly, jouw eigen bedrijf in artisanale limonades. Elly produceert perenlimonade op basis van natuurlijke en pure ingrediënten volgens een oud recept. De productie gebeurt op kleinschalige wijze met een vijftwintigtal werknemers en de peren worden aangekocht bij de lokale boeren. Elly bestaat nu een jaar, en de verkoop was vorig jaar voldoende om uit de kosten te geraken. In dit boek gaan we aan de hand van ons bedrijfje proberen te achterhalen wat de impact is van de verschillende economische begrippen op ons bedrijf, en op welke manier we economie kunnen gebruiken om goede beslissingen te nemen. Doorheen de verschillende Topics zullen we verschillende vragen beantwoorden en zal je als CEO een steeds beter inzicht krijgen in de werking van jouw limonadebedrijf. In dit eerste Topic wordt toegelicht waarom economie zo belangrijk is en welke verschillende inzichten er zijn in de economie.

II. THEORIE

1. DEFINITIE

Economie is een sociale wetenschap die gaat bestuderen hoe producenten en consumenten kiezen op welke manier ze de schaarse beschikbare middelen gaan besteden en op welke manier deze keuzes de hele maatschappij gaan beïnvloeden.

In deze definitie merken we op dat economie een sociale wetenschap is en geen exacte wetenschap. Omdat economie gebaseerd is op de keuzes die mensen maken, kunnen we hier geen exacte voorspellingen doen of bewijzen gaan maken zoals we dat bijvoorbeeld in de wiskunde wel kunnen. We kunnen wel gegevens gaan bekijken en zoeken naar trends en terugkerende patronen. Op basis

van deze patronen kunnen we dan de theorieën afleiden die verder in dit boek worden toegelicht. Het is echter wel belangrijk op te merken dat deze theorieën altijd gepaard gaan met een heel aantal veronderstellingen die in de realiteit vaak niet blijken te kloppen.

Een van deze veronderstellingen is de **ceteris-paribus-clausule**. Deze veronderstelt dat alle omstandigheden gelijk blijven als we één parameter wijzigen. Zo kunnen we bekijken wat er gebeurt in een economisch model als de prijs of de hoeveelheid zou wijzigen. In theorie kunnen we slechts één parameter wijzigen, maar in een snel veranderende realiteit is dit uiteraard nooit het geval en zullen alle parameters constant wijzigen. Stel dat we de markt van de limonades bekijken. Wanneer de prijs van de limonades stijgt, kunnen we ervan uitgaan dat het aanbod zal stijgen. De producenten zullen immers bereid zijn meer van hun product te verkopen tegen een hogere prijs. Onder de ceteris-paribus-clausule stellen we dus dat in dit scenario enkel de prijs wijzigt. In werkelijkheid zou het echter kunnen zijn dat ook de perenoogst mislukt is, waardoor de peren dit jaar veel duurder zijn geworden. Dit zal dan weer leiden tot een lager aanbod. De ceteris-paribus-clausule is dus zeer nuttig in de economische theorie, omdat we zo bepaalde theorieën kunnen afleiden. In de realiteit loopt het echter vaak anders.

Een tweede veronderstelling is de veronderstelling van **perfecte informatie**. In de economische theorie gaan we ervan uit dat alle spelers steeds beschikken over alle relevante en recente informatie waarop ze hun keuzes kunnen baseren. Uiteraard is dit in de realiteit niet zo en moeten zowel consumenten als producenten genoeg nemen met beperkte informatie.

De reden om deze veronderstellingen te nemen en niet verder te gaan met de werkelijke situatie, is dat we op deze manier meer inzichten kunnen krijgen in een zeer complexe realiteit. Door deze vereenvoudiging krijgt een zeer breed publiek toegang tot de principes van de economie en kunnen we leren van het verleden om betere beslissingen te nemen in de toekomst.

In bovenstaande definitie van economie kunnen we een aantal onderdelen onderscheiden: keuzes, schaarste en de gevolgen voor de hele maatschappij. We bekijken deze verschillende begrippen meer in detail in de volgende paragrafen.

2. **SCHAARSTE EN BEHOEFTE**

Een **behoefte** kunnen we omschrijven als het aanvoelen van een tekort en het verlangen om dit tekort aan te vullen. Mensen kunnen verschillende behoeften hebben: zo zijn er de basisbehoeften zoals voeding, kleding en veiligheid die gelden voor alle mensen, maar er zijn ook persoonsgebonden behoeften zoals mobiliteit, erkenning of persoonlijke ontwikkeling. Behoeften kunnen individueel zijn of maatschappelijk en kunnen zowel materieel als immaterieel zijn. Binnen de economie zien we deze behoeften als een gegeven, en kennen we dus geen waarde of rangorde toe aan de verschillende behoeften. We veronderstellen bovendien dat behoeften oneindig zijn. Dit lijkt ook een zeer correcte veronderstelling: wanneer mensen bijvoorbeeld voldoende voorzien zijn in hun basisbehoeften, zien we dat ze meestal op zoek gaan naar andere zaken. De aanhoudende groei van de economie is immers gebaseerd op het principe dat mensen steeds meer willen kopen en consumeren (meer hierover in deel 2 van dit boek).

Tegenover onze oneindig grote behoefte staat een **schaarste** aan middelen om onze behoeften te bevredigen. Veel grondstoffen zijn niet oneindig beschikbaar en daarom zullen bepaalde producten slechts beperkt kunnen aangeboden worden. Ook niet-materiële producten zijn schaars: zo heeft elke persoon maar een beperkte hoeveelheid tijd en is arbeid bijvoorbeeld ook beperkt tot het aantal werkwilligen binnen de maatschappij. Merk wel op dat schaarste van een bepaald goed niet altijd een gegeven is: omwille van bepaalde veranderingen kan de schaarste groter of kleiner worden. Zo zien we dat de technologische vooruitgang ervoor gezorgd heeft dat we efficiënter kunnen produceren, en dus zijn bepaalde goederen minder schaars geworden dan voorheen. Aan de andere kant zorgt bijvoorbeeld de aanhoudende droogte van de laatste jaren voor een waterschaarste die in Europa vroeger bijvoorbeeld minder aan de orde was. Daarnaast zien we ook dat de definitie van schaarste regelmatig wordt bijgesteld. Zeker met het huidige bewustzijn van het klimaat, de opwarming van de aarde en de druk op natuurlijke grondstoffen, zien we ook dat grondstoffen veel schaarser zijn dan men pakweg twintig jaar geleden dacht.

Schaarste en waarde van goederen gaan hand in hand. Een goed dat schaarser is/wordt, zal een hogere waarde hebben en dus een hogere prijs. Het is wel belangrijk op te merken dat een goed ook gewild moet zijn om een bepaalde waarde te krijgen. Een mooi voorbeeld hiervan is kunst: een uniek schilderij is enkel waardevol wanneer meerdere mensen dit schilderij willen kopen. Sommige goederen zijn niet schaars en dus ook veelal gratis in de maatschappij. Denk hierbij aan vrije goederen zoals lucht.

3. KEUZEPROBLEEM IN DE ECONOMIE

In de vorige paragraaf stelden we vast dat we oneindige behoeften hebben, die slechts vervuld kunnen worden door een aantal schaarse middelen. Dit leidt vanzelfsprekend tot een **keuzeprobleem**: welke middelen gaan we aanwenden om in welke behoeften te voorzien? Dit keuzeprobleem stelt zich zowel aan de kant van de producenten als bij de consumenten. Voor de producent uit dit keuzeprobleem zich in de beschikbaarheid van de **productiefactoren**.

Productiefactoren zijn middelen die de producent kan inzetten voor productie en die meestal niet onbeperkt beschikbaar zijn. Er bestaan drie productiefactoren: arbeid, kapitaal en natuur.

Voor een producent zijn deze factoren niet vrij te verkrijgen. Er is maar een beperkt aantal arbeiders op de markt en deze arbeiders moeten vergoed worden door middel van een loon. Hetzelfde geldt voor investeringen (kapitaal) of landbouwgrond (natuur). De producent zal dus moeten kiezen hoe hij de beschikbare productiefactoren optimaal zal kunnen inzetten om tot een goede productie te komen.

Voor de consument stelt dit probleem zich in de keuze wat hij met zijn beschikbare budget zal doen. Een student moet bijvoorbeeld de keuze maken tussen een mooie reis in de zomer of elke week uitgaan met zijn vrienden.

Ten slotte zijn er ook andere spelers in de maatschappij die geconfronteerd worden met een keuzeprobleem. Zo zal ook de overheid moeten beslissen hoe zij de schaarse middelen inzet: meer onderwijs, infrastructuur, veiligheid ...?

Een gevolg van het maken van keuzes is dat je niet meer kan kiezen voor het alternatief. Door een keuze te maken voor het ene, verlies je de mogelijke opbrengst van het andere. Dat verlies van opbrengst noemen we ook wel de **opportuiniteitskost**.

De opportuiniteitskost is de alternatieve opbrengst die je misloopt omdat je een andere keuze hebt gemaakt.

Een typisch voorbeeld om het begrip van opportunity cost te illustreren, is de afweging tussen een jaar werken en nog een jaar verder studeren na het behalen van een diploma. Als je gaat werken, zou je dat jaar € 30.000 kunnen verdienen voor het geleverde werk. Wanneer je echter besluit nog een jaar te studeren, zal je niet enkel het inschrijvingsgeld van € 1.000 moeten betalen (reële kost), maar ook een opportunity cost hebben van € 30.000. Door te studeren, loop je immers de inkomsten van het werken mis. Bij het maken van een keuze is het dus belangrijk niet enkel de reële kosten af te wegen, maar ook de mogelijke opportunity costs.

4. **GEVOLGEN VAN DE KEUZES OP DE ECONOMIE**

In de economie bestuderen we niet zozeer de individuele keuzes van producenten en consumenten, maar eerder de gevolgen van deze keuzes op de economie. We doen dit op twee niveaus: micro-economisch en macro-economisch. Om dit te verduidelijken, kunnen we het keuzeprobleem in de economie verder opdelen in 3 typeproblemen:

1. **Allocatieprobleem:** welke economische middelen gaan we aanwenden om welke behoeften te bevredigen?
2. **Verdelingsprobleem:** hoe worden de voordelen van de geproduceerde goederen en diensten verdeeld over de bevolking (voordelen uit arbeid, kapitaal en natuur)?
3. **Stabilisatieprobleem:** hoe kunnen we ervoor zorgen dat alle beschikbare middelen optimaal worden ingezet om er zoveel mogelijk voordeel uit te halen?

Het is duidelijk dat het eerste probleem eerder een individuele keuze is, en dat het laatste probleem een collectieve keuze vereist. Het is immers alleen mogelijk om een optimale inzet te bekomen van alle middelen als we deze collectief bekijken en aansturen. Het tweede probleem zit een beetje in de grijze zone: in een vrije markt is het een individuele keuze wie welke voordelen zal krijgen, maar in de realiteit zien we dat de overheid hier vaak op ingrijpt en we dus eerder met een collectieve keuze zitten. Meer informatie over de verschillende marktmechanismen (onder andere vrije markt) komt verder in dit Topic aan bod.

MICRO-ECONOMIE

In de **micro-economie** bekijken we de keuzes van individuele consumenten en producenten. We bekijken dus vooral het allocatie- en distributieprobleem. In de micro-economie komt ook het marktevenwicht binnen één bepaalde markt aan bod. In dit boek zullen we dus kijken naar de markt van de artisanale limonades. We bekijken hierbij hoe een consument keuzes zal maken, hoe de producenten van limonade de inzet van hun productiefactoren zullen bepalen en wat de uiteindelijke marktprijs voor de limonade zal zijn. Ook het direct ingrijpen van de overheid op de markt van limonades zal besproken worden, wanneer we kijken naar belastingen, subsidies, minimum- en maximumprijzen.

MACRO-ECONOMIE

In de **macro-economie** bekijken we hoe de keuzes van mensen de hele economie gaan beïnvloeden. We kijken dan niet langer naar de markt van de limonade, maar naar de hele Belgische, Europese of wereldeconomie. Het gaat dan over alle producten en diensten die in een economie worden geproduceerd en hoe de beschikbare middelen optimaal kunnen worden ingezet om een welvarende economie te verkrijgen. In eerste instantie bekijken we de bijdrage van de verschillende spelers in de economie: gezinnen, bedrijven, overheid, financiële instellingen en buitenlandse bedrijven. Daarna kijken we naar het evenwicht binnen de economie en de verschillende factoren die daarop invloed kunnen hebben. Ten slotte gaan we verder in op de politiek en de verschillende middelen die de politiek tot haar beschikking heeft om de economie te sturen.

5. MARKTMECHANISMEN EN -STURING

In Topic 5 zullen we bekijken welke marktprijs er tot stand zal komen als we de vraag van de consument en het aanbod van de producent tegenover elkaar zetten. Tegen een specifieke prijs (de marktprijs) zal er een hoeveelheid zijn waarbij zowel producenten als consumenten bereid zijn het product te verhandelen. Dit noemen we het principe van de **vrije markt**: als we de markt zelf de prijs laten bepalen, zal er altijd een **evenwichtsprijs** gevonden worden waartegen een bepaald product kan worden verhandeld, en die zowel door producenten als consumenten als een faire prijs wordt aanzien. Sommige economen geloven dat deze prijs steeds de correcte prijs is, en dat elke inmenging (door bijvoorbeeld de overheid) een verstoring van de markt en een vermindering van de welvaart met zich mee zal brengen (zie Topic 12).

Het marktmechanisme houdt echter geen rekening met een aantal belangrijke factoren. In de eerste plaats zal de marktprijs niet voor alle consumenten een faire prijs zijn. Voor sommige gezinnen zal de marktprijs van noodzakelijk producten zoals voeding te hoog zijn, waardoor deze gezinnen geen toegang hebben tot deze producten. Ook aan de producentenkant komt het regelmatig voor dat de marktprijs voor een product, bijvoorbeeld melk, te laag is om de kosten te kunnen dekken. Op korte termijn kan een landbouwer dit nog opvangen met reserves, maar op lange termijn zou de landbouwer hierdoor failliet gaan. Een volgende belangrijke factor die niet wordt meegenomen in het marktevenwicht is het schadelijke effect van sommige producten en hun productie op de maatschappij. Vervuilende producten die goedkoop zijn om te maken, worden vaak tegen een zeer lage marktprijs verkocht. Als we echter ook de kosten meetellen om de schadelijke effecten van deze producten in de maatschappij weg te werken, dan zien we dat de marktprijs van deze producten veel te laag is. Ten slotte merken we ook op dat sommige producten niet via de commerciële markt kunnen worden aangeboden omdat ze gezamenlijk gebruikt moeten kunnen worden. We denken hierbij aan goederen zoals openbare wegen, parken, defensie... Al deze factoren en hun oplossingen worden verder in dit boek besproken, maar we kunnen nu reeds besluiten dat de vrije markt eerder een theoretisch model is dan een realistische benadering van de werkelijkheid.

We merken dus op dat inmenging van de overheid in een aantal gevallen wenselijk en zelfs noodzakelijk is. Het is echter zo dat de overheid niet in alle economieën even sterk tussenkomt. In de meeste landen is er sprake van een **gemengde economie**: het marktmechanisme mag tot op zekere hoogte de prijzen bepalen en de overheid zal tussenkomen om bovenstaande factoren zoals externe effecten of een te hoge marktprijs te stabiliseren. Ze kan dit onder andere doen door belastingen te heffen, maximumprijzen op te leggen of regels en wetten uit te vaardigen die de verschillende factoren aanpakken. De overheid zal vaak ook collectieve goederen aanbieden en hiermee zorgen voor een deel van de tewerkstelling van de bevolking. De mate waarin de overheid zich mengt, is verschillend van land tot land: in de Verenigde Staten spreken we van een heel vrije economie, terwijl China nog steeds een eerder gestuurde economie kan worden genoemd.

Ten slotte vermelden we ook nog de **centraal geplande economie**. In deze economie zal de overheid volledig bepalen hoeveel er geproduceerd wordt, door wie en hoe dat zal gebeuren. Er is dus met andere woorden geen vrije markt en de prijzen zullen ook volledig bepaald worden door de overheid. In de meeste gevallen is dit geen wenselijke vorm omdat de administratie van dit soort organisaties heel erg duur en vaak ook heel erg inefficiënt is. Bovendien zal er, door een gebrek aan concurrentie, amper vernieuwd worden. Ondernemers zien het nut immers niet in van innovatie wanneer ze de winst van deze innovatie niet zelf kunnen binnenhalen. Slechts in een enkele situatie kan een centraal geplande economie verantwoord zijn. Een land in heropbouw na een oorlogssituatie kan bijvoorbeeld gebaat zijn bij deze vorm van overheidsinsamenging om te verzekeren dat de aanwezige middelen correct en eerlijk worden ingezet om een maximale heropbouw te garanderen.

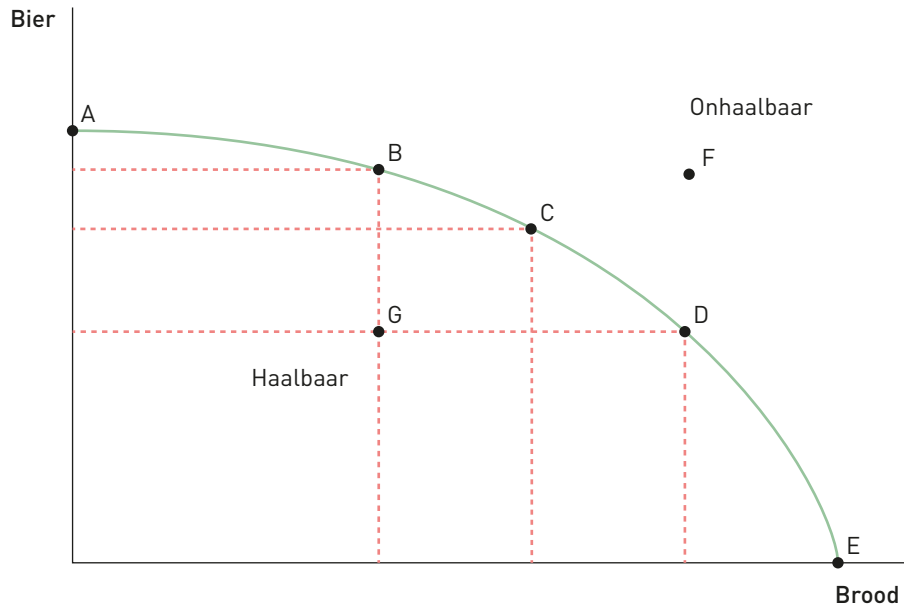
6. EEN AANTAL ECONOMISCHE MODELLEN

Tot slot van dit Topic bespreken we nog een aantal gangbare economische modellen. Het is belangrijk steeds te onthouden dat modellen een beperkte weergave zijn van de werkelijkheid, met als doel deze werkelijkheid te vereenvoudigen zodat we deze beter kunnen begrijpen. De economische modellen worden ook aangepast in de tijd, wanneer nieuwe informatie beschikbaar wordt. Af en toe blijken bepaalde veronderstellingen volledig fout te zijn, waarop we een verschuiving krijgen in het economisch denken. De jongste jaren zien we een verschuiving in het economisch denken, onder meer door de bewustwording dat materialen beperkt zijn, de energiecrisis en de stijgende ongelijkheid. Het model van Kate Raworth (zie verder) en de principes van de circulaire economie (zie Topic 15) tonen aan dat winst en geld niet langer de belangrijkste drijfveren hoeven te zijn in de economie.

MODEL 1: DE CURVE VAN DE PRODUCTIEMOGELIJKHEDEN

De eerste voorstelling van de economie is meteen ook de eenvoudigste. We stellen de economie voor als een systeem waarin slechts twee goederen geproduceerd worden: brood en bier. In deze economie zijn ook twee productiefactoren beschikbaar: landbouwgrond om het graan te telen en arbeid (in uren) om het graan te verwerken tot brood of bier. We gaan ervan uit dat de technologie om deze producten te maken gekend is. Met de beschikbare hoeveelheid graan en uren arbeid kunnen we nu een bepaalde hoeveelheid bier en brood gaan produceren.

Figuur 1.1 Curve van de productiemogelijkheden

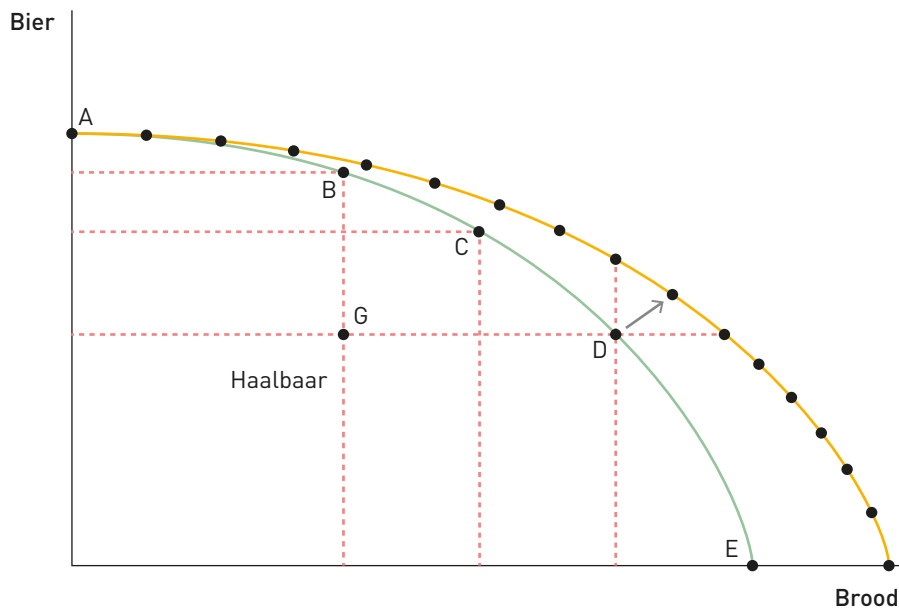

We zien in de eerste plaats dat er een negatief verband is tussen de hoeveelheid brood en bier die kan geproduceerd worden. Dit is uiteraard logisch: als we meer arbeid en graan spenderen aan het produceren van brood, dan zullen we minder bier kunnen maken en andersom. We zien hier dus ook heel mooi het concept van opportuiniteitskost voorgesteld: als we besluiten om meer bier te produceren, zullen we de opbrengst van het brood moeten missen. De grafiek illustreert ook zeer goed het economisch keuzeprobleem: welk punt op de grafiek is nu het meest interessante punt voor de producent? Met andere woorden: welke combinatie van bier en brood levert, met de beschikbare productiefactoren, het meeste op voor de producent? Het antwoord op deze vraag vinden we terug in Topic 3.

We kunnen op de grafiek ook zien dat alle punten boven de curve (punt F) niet realistisch zijn. We hebben immers te maken met schaarse economische middelen waardoor arbeid en graan maar beperkt beschikbaar zijn. Alle punten boven de grafiek zijn onhaalbaar met de huidige beschikbaarheid van deze middelen. Alle punten onder de curve (punt G) zijn haalbaar maar niet efficiënt. Alle punten onder de curve leveren een lagere hoeveelheid bier en brood op dan mogelijk is met de beschikbare productiefactoren.

We kunnen aan de hand van deze grafiek verder gaan bekijken wat de impact van veranderingen is op ons eenvoudig economisch model. Een eerste mogelijke verandering is het verbeteren van de technologie voor de productie van een van onze goederen: door het gebruik van een nieuwe gist moet het brood de helft minder lang gekneet worden. Dat wil zeggen dat het brood veel efficiënter zal kunnen gemaakt worden, wat leidt tot een nieuwe curve.

Figuur 1.2 Verschuiving van de curve van de productiemogelijkheden als gevolg van een technologische verbetering

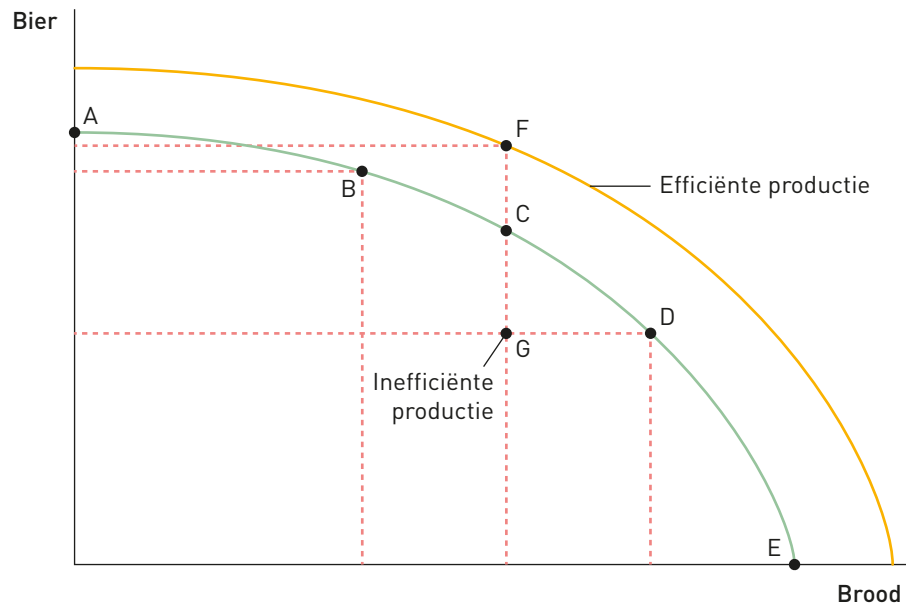

We zien nu dat we met eenzelfde hoeveelheid graan en arbeid meer producten kunnen maken. Een andere mogelijke wijziging is een toename in de productiefactoren. Door een bevolkingsgroei kunnen er meer arbeiders beschikbaar zijn, terwijl het droogleggen van moerassen meer landbouwgrond ter beschikking stelt. Wanneer de productiefactoren toenemen, kunnen we op de grafiek het principe van economische groei voorstellen. We zien hier dat er meer producten geproduceerd worden en dat de curve naar rechts verschuift.

Economische groei is een toename van het niveau van de economische activiteit.

Het is uiteraard ook mogelijk dat er een combinatie optreedt van technologieverbetering en toename van de productiefactoren. Op onderstaande grafiek zien we dat we meer bier en brood gaan produceren. De productie gaat van een punt op de groene curve naar een nieuw punt op de gele curve (punt F). Merk op dat punt F niet haalbaar bleek in de oude situatie, maar door groei van de economie en een uitbreiding van de productiefactoren nu wel een haalbare productie blijkt te zijn.

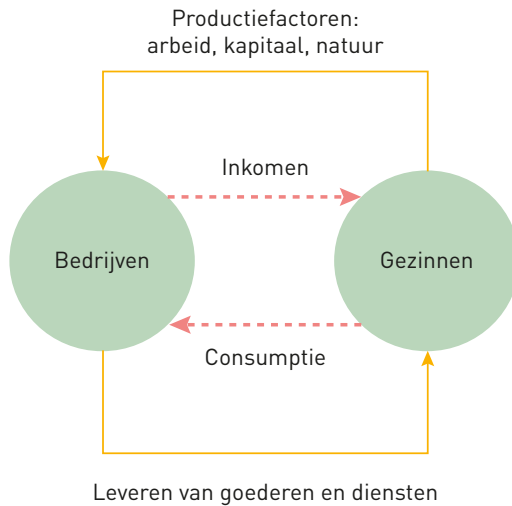
Figuur 1.3 Verschuiving van de curve van de productiemogelijkheden als gevolg van toename van productiefactoren

MODEL 2: DE ECONOMISCHE KRINGLOOP

Een volgend model dat de economie probeert voor te stellen, is het model van de **economische kringloop**. Dit model wordt in detail besproken in Topic 13, maar wordt hier al kort voorgesteld. De economische kringloop geeft de verschillende spelers weer in de economie en verbindt deze spelers door de geldstromen weer te geven die tussen hen bewegen. In het meest eenvoudige model zijn er enkel de gezinnen en de bedrijven. We spreken hier over een gesloten economie (geen invoer/uitvoer) zonder overheid (volledig vrije markt).

Figuur 1.4 Eenvoudige economische kringloop

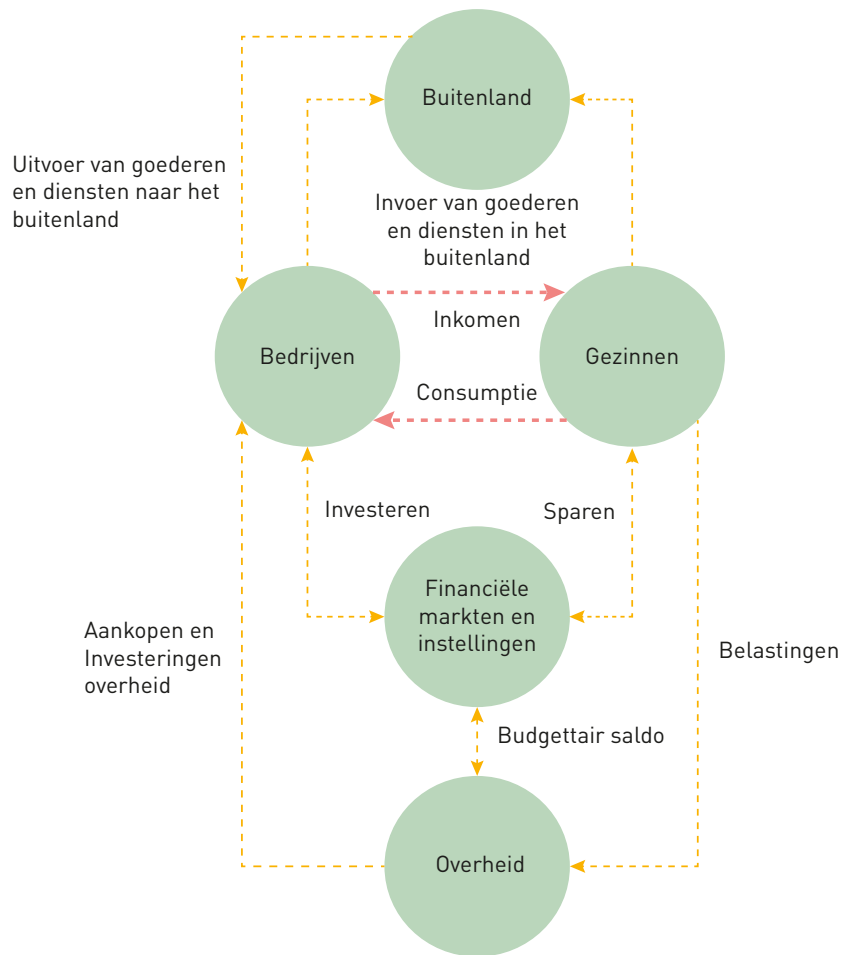

Aan de linkerkant van dit model zien we dat de gezinnen productiefactoren leveren aan de bedrijven: ze werken bij de bedrijven (arbeid), zorgen voor investeringen (kapitaal) en verhuren bijvoorbeeld landbouwgronden (natuur). In ruil voor het ter beschikking stellen van de productiefactoren krijgen de gezinnen loon, interest of huur uitbetaald door de bedrijven. Dit is de eerste geldstroom. Aan de rechterkant van het model zien we dan weer dat de bedrijven goederen en diensten leveren aan de gezinnen. In ruil voor deze geleverde prestaties en goederen zullen de gezinnen een prijs betalen aan de bedrijven. Dit is de tweede geldstroom.

We spreken van een kringloop omdat er in principe geen geld verdwijnt. Het geld circuleert van de bedrijven naar de gezinnen en omgekeerd.

We kunnen dit model nog verder uitbreiden met andere spelers. Naast de bedrijven en de gezinnen, zullen er in de realiteit ook geldstromen gaan van en naar de overheid (gemengde economie) en van en naar het buitenland (open economie). Ook de financiële instellingen spelen een rol in de economische kringloop. We gaan dieper in op deze geldstromen in Topic 13.

Figuur 1.5 Uitgebreide economische kringloop

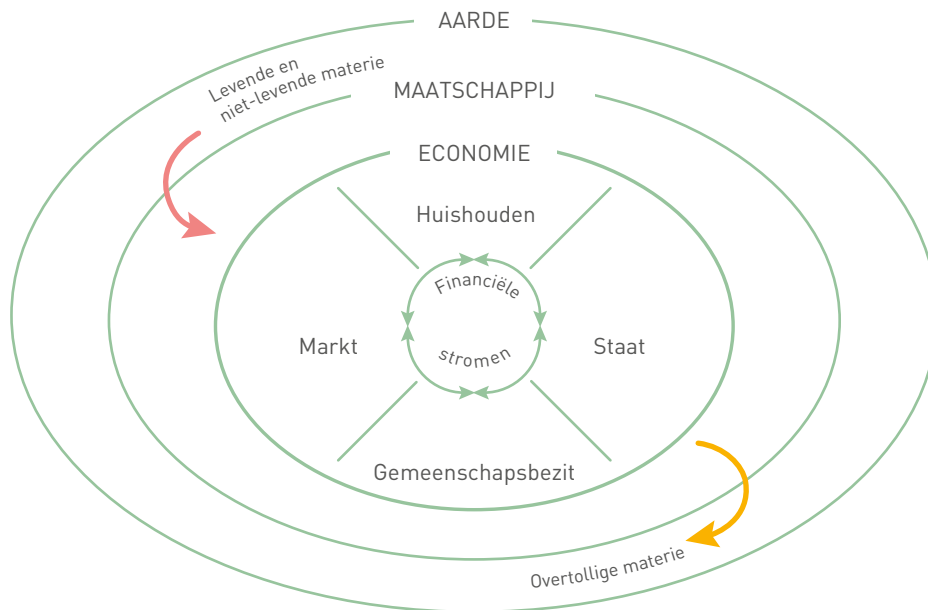
MODEL 3: DE DONUTECONOMIE

Ten slotte vermelden we hier ook nog een zeer recente benadering van de economie. De **donuteconomie** van Kate Raworth houdt rekening met een aantal nieuwe inzichten in onze samenleving en doorbreekt een aantal veronderstellingen die onze economische theorieën al jaren beïnvloeden:

1. In de donuteconomie stappen we af van het idee dat geld de primaire stroom is binnen de economie. Kate Raworth stelt dat niet geld, maar energie onze economie doet draaien. Energie die we halen uit onze planeet en die we ook teruggeven aan onze planeet. Deze energie kan aanzien worden als zonne-energie en windenergie om te produceren, maar evengoed als de energie die gewassen uit de aarde halen om te groeien. Onze kringloop is niet langer een gesloten kringloop, aangezien energie ook weer van onze planeet kan verdwijnen.
2. In het huidige economische denken gaan we ervan uit dat economische groei noodzakelijk is voor een gezonde economie. In de visie van de donuteconomie gaan we uit van een beperkte groei, binnen de grenzen van onze planeet. Verschillende onderzoeken tonen aan dat we bij de huidige groei van onze economie binnenkort meer dan het dubbele zullen verbruiken van wat de aarde kan bieden. De donuteconomie stelt een bescheiden groei voor, die kan plaatsvinden zonder onze aarde uit te putten.
3. De donuteconomie bekijkt de verschillende spelers in de markt, net zoals de klassieke kringloop, maar voegt daar nog een aantal begrippen aan toe. Zo spreken we niet alleen van de markt (de bedrijven), de gezinnen en de staat, maar ook van het gemeenschapsbezit. Het gemeenschapsbezit zijn collectieve goederen zoals parken en wegen, maar evengoed een initiatief van buurtbewoners om goederen te delen of Wikipedia als gezamenlijk gecreëerde encyclopedie. Het idee achter het gemeenschapsbezit is dat alle goederen en diensten binnen deze definitie gezamenlijk kunnen worden gebruikt, maar ook gezamenlijk worden onderhouden en gemaakt. De sturing van deze goederen en diensten gebeurt door de maatschappij zelf, of beperkt door de overheid.

4. Ten slotte bekijkt Raworth de economische kringloop binnen de context van de maatschappij. De economie moet zorgen voor een menswaardig bestaan voor de hele bevolking en moet de fundamentele ongelijkheid wegwerken. Er is binnen dit model ook ruimte voor alternatieve maatschappelijke transacties zoals de zorgeconomie en de deeleconomie. In de zorgeconomie zien we dat mensen prestaties leveren (vrijwilligers, thuisblijfmama's of -papa's, mantelzorg...) die niet vergoed worden en dus traditioneel niet worden meegerekend in het economisch model omdat ze niet worden uitgedrukt in geld. Ook in de deeleconomie is er geen of beperkt sprake van het gebruik van geld om prestaties te vergoeden. Deze vorm van economie valt eveneens moeilijk in te passen in de klassieke modellen.

Figuur 1.6 Model van de ingesloten economie (Bron: Doughnut Economics)

III. TOEPASSING

In de volgende Topics gaan we dieper in op de toepassingen van de economie binnen het bedrijfsleven. Hoe kunnen we economie gaan gebruiken op de werkvloer en welke voordelen biedt de economie ons?

In de eerste plaats zal inzicht in de economische principes ons helpen om betere keuzes te maken. Je zal als CEO straks moeten bepalen hoeveel limonade je op de markt zal brengen en tegen welke prijs. In eerste instantie gaan we berekenen wat de kostprijs is van een flesje limonade en waar deze kosten vandaan komen. We bekijken ook welke factoren de consument kunnen beïnvloeden en hoe deze zal kiezen wat hij koopt en hoeveel. Op basis van deze informatie kunnen we dan de prijs van een flesje limonade gaan bepalen.

In de tweede plaats gaan we kijken op welke manier je rekening zal moeten houden met de overheid. Zij heffen immers belastingen en stellen regels op die jouw keuzes zullen beïnvloeden. Je zal kunnen berekenen wat de invloed is van deze belastingen op de prijs van jouw limonade en wie deze belasting uiteindelijk betaalt, de consument of de producent.

Hierna hebben we de meeste micro-economische vragen beantwoord die je als CEO kan stellen.

In het tweede gedeelte van het boek gaan we dieper in op wat jouw limonadebedrijf betekent in de grotere economie. Waar sta je als bedrijf en in hoeverre hebben de nationale en internationale gebeurtenissen invloed op jouw bedrijf?

We bekijken bijvoorbeeld wanneer het raadzaam is om mensen aan te werven en wanneer je kan verwachten investeringen te doen. Ook de financiële politiek komt aan bod, en deze inzichten zullen je helpen keuzes te maken bij leningen, investeringen en handel in het buitenland.

De inzichten in de economie zullen je dus helpen om beslissingen te nemen en leveren een beter begrip op van de problemen waarmee jij en jouw werknemers, leveranciers en klanten geconfronteerd worden. Dit begrip kan leiden tot betere oplossingen of het tijdig inspelen op deze problemen om de gevolgen ervan te beperken.

De economische theorie is slechts een weergave van de realiteit en kan nooit helemaal voor waar worden aanzien. Ze verandert ook in de tijd en is onderhevig aan nieuwe inzichten en veronderstellingen. Toch is ze vandaag nog steeds de basis van heel wat beslissingen die worden genomen in de politiek en het bedrijfsleven. Een goed begrip van wat de economische theorieën inhouden, leidt tot een beter inzicht in deze beslissingen en zorgt er uiteindelijk voor dat je zelf ook betere beslissingen kan nemen.

Ben je er klaar voor om Elly tot een succes te maken?

Meer weten? Bekijk hier de kennisclip bij dit topic.

Test je kennis over dit topic met online oefeningen.